

Grijs verleden?

Tijdens de Duitse bezetting werkt een deel van de Nederlandse bevolking actief samen met de Duitsers. Dat kan leiden tot gewelddadige situaties. Bijvoorbeeld als je in dienst gaat bij de Waffen-SS. De collaboratie kan ook passief en niet gewelddadig zijn, bijvoorbeeld als je alleen maar lid bent van de NSB.

Er is ook verzet tegen de Duitsers. Dat kan eveneens gewelddadig of niet gewelddadig zijn. Knokploegen overvallen bijvoorbeeld onder dreiging van geweld distributiekantoren, maar de hulp aan onderduikers gebeurt meestal zonder geweld.

Het grootste deel van de bevolking is niet direct bij verzet of verraad betrokken. Zo reageren de Nederlanders dus op drie manieren op de Duitse bezetting: door verzet, door verraad of door geen van beide. Maar ... koos je wel altijd bewust voor een bepaalde reactie?

OPDRACHT 4

Roosje is verraden, maar tegelijkertijd is zij door veel mensen ook niet verraden. Bijvoorbeeld niet door de leerlingen van de illegale dansschool die zij tot 1942 op de zolder van haar ouderlijk huis leidt.

1. Leg uit of de leerlingen die de dansschool van Roosje tot in 1942 blijven bezoeken (zie bron 12), volgens jou wel of niet verzet plegen.
2. Stel dat jij in 1942 leeft en gek bent van dansen. Je weet ook dat Roosje Glaser een danslerares is waarvan je veel kunt leren – zij is zelfs beroemd (!) en in het nieuws geweest. Maar je weet eveneens dat Roosje Joods is, dat het illegaal is om de danslessen bij te wonen en dat je daarvoor gestraft kunt worden. Schrijf je je in voor danslessen op haar illegale dansschool? Waarom *wel/niet*?

BRON 12. LEERLINGEN KOMEN ILLEGALE DANSSCHOOL VAN ROOSJE BINNEN, 1942

Foto uit privécollectie van Paul Glaser

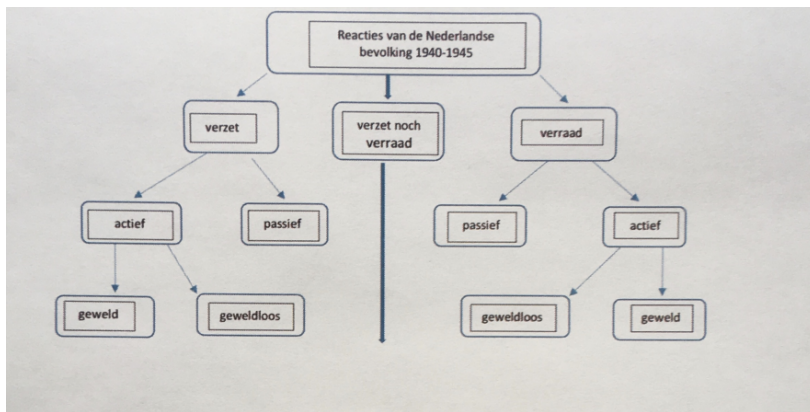
Bekijk de video hier: <http://youtu.be/3FMlByz4Nr4>

OPDRACHT 5

Gebruik bron 13 t/m 18 en leg per bron kort uit waar deze het best in het schema past. Blader voor bron 12 terug naar de vorige opdracht.

Het gedrag van de Nederlandse bevolking tussen 1940 en 1945 is in volgende schema ondergebracht. Bedenk daarbij wel dat de grenzen tussen soorten gedrag niet zo scherp zijn aan te geven als in een schema gebeurt.

Afbeelding.

BRON 13. ANONIEM BRIEFJE

Mijnheer,
 Daar het mij lukt is dat ik drie joden
 in uw huis verborgen houdt raad ik
 uw aan te zorgen dat er voor Woensdag
 15 Sept aan de heer Coolen van de
 postkantoor een enveloppe met f 7,50
 bezorgd is onder letter A. B. C. daarmee
 is uw geheim bij mij veilig. Mocht het
 er niet zijn dan wil ik mij verplicht
 anderen maatregelen te treffen.

Bron 13. Anoniem briefje

BRON 14. UIT HET STADSARCHIEF AMSTERDAM

Met het aanbrengen van Joodse Nederlanders konden de niet-Joodse Nederlanders dfl 7,50 per persoon ontvangen. Dit bedrag liep naarmate de oorlog vorderde op naar dfl 40,00. Hoewel er genoeg mensen waren die dit nooit wilden accepteren, waren er ook mensen die Joden verraden zonder daar geld voor te willen. De reden voor een dergelijk verraad laat zich alleen maar raden.

<http://www.joodsamsterdam.nl/verraad/>

BRON 15: OPROEP VAN DE OVERHEID

Bron 15: Oproep van de overheid

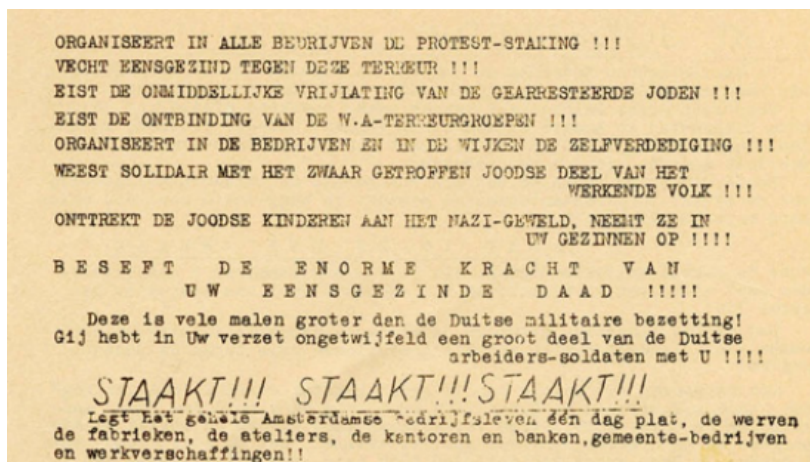
BRON 16: WIKIPEDIA

Een van de beroemdste acties van de Nederlandse knokploegen heeft zich in 1944 afgespeeld in Leeuwarden. Daar werden in het Huis van Bewaring meer dan 50 verzetsstrijders door de Duitsers gevangen gehouden. Hieronder volgt de informatie, zoals die op Wikipedia is te vinden.

Op 8 december 1944, kwart voor zes, melden zich twee politiemannen met drie gevangenen en een insluitingbevel bij de gevangenis. De wacht van het Huis van Bewaring kreeg even daarvoor telefoon dat drie zwarthandelaren zullen worden afgeleverd. De politiemannen en de drie gevangenen zijn in werkelijkheid leden van een Knokploeg. Binnen de poort overmeesteren ze de wachters en laten ze andere leden van de Knokploeg binnen. Bij de overval werden 51 verzetsmensen uit hun cel bevrijd. Hierbij is geen enkel schot gelost.

Wikipedia

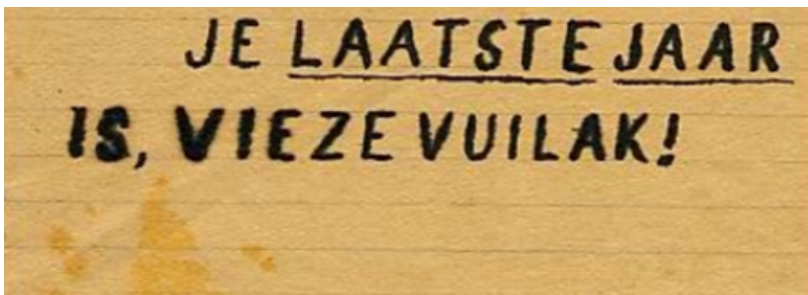
BRON 17: OPROEP TOT DE FEBRUARISTAKING

Bron 17: Oproep tot de Februaristaking

BRON 18: SCHELDBRIEF TEGEN ANTON MUSSERT, ANONIEM

Bron 18: Scheldbrief tegen Anton Mussert, anoniem

De historicus Chris van der Heijden en de schrijver Paul Glaser menen dat de meerderheid van de Nederlandse bevolking onverschillig stond tegenover de Duitsers en hun optreden. Van der Heijden noemt dat 'grijs' gedrag (Chris van der Heijden, *Grijs Verleden*, Contact 2001). Glaser schrijft: "er is in de oorlog niet veel verzet geweest, in het begin van de Duitse bezetting was er zelfs een zeker enthousiasme bij een deel van de bevolking. Voor het overige was er sprake van lijdzaam toekijken, economisch profiteren en later in veel gevallen collaboratie en schandelijk verraad" (Paul Glaser, *Dansen met de vijand*, Amsterdam 2016, p. 320)

OPDRACHT 6: AFSLUITING

1. Bestudeer de bronnen 19 t/m 22 en formuleer dan drie verschillende argumenten waarom je het wel of niet eens bent met de opvatting dat de Nederlandse bevolking tamelijk onverschillig gedrag tegenover de Duitse bezetter heeft vertoond. Maak telkens je redenering duidelijk.
2. Misschien vind je dat je daarover op grond van deze bronnen geen/ moeilijk een uitspraak kunt doen. Beredeneer dan ook dat standpunt.

BRON 19. VERZET

Het aantal georganiseerde verzetslui was aanvankelijk zeer klein. (...) Vanaf de zomer van 1942 groeide het georganiseerde verzet. Doorslaggevend daarbij was het simpele feit dat de kansen keerden. Daardoor kreeg het verzet ook zin. In 1943 (...) zouden er enkele duizenden verzetsstrijders zijn, in de zomer van 1944, dat wil zeggen tussen D-dayen Dolle Dinsdag, zo'n 25000. Daarna nam het aantal nog toe maar wordt het ook ondoorzichtiger (...)

Op een bevolking van een kleine negen miljoen is het traditionele aantal van 25000 iets meer dan een kwart procent. In zowel Frankrijk als België lag het percentage verzetsstrijders veel hoger, respectievelijk 1 procent (...) en iets minder dan dat percentage.

Van der Heijden, Grijs Verleden. Nederland en de Tweede Wereldoorlog, Olympus, 2003, 280, 281

BRON 20. EEN OOGGETUIGE

Niettemin leven we ons gewone uiterlijke leven door. Geen maatregel, geen dwang kan ons afhouden van dien levensgang. Voor een luttel oogenblik worden we telkens gestoord, dan door dezen, dan door dien maatregel van geweld. ... Maar het was altijd slechts even. Ons bestaan gaat toch weer door, als een even afgedamde stroom die

zijn loop hernam. De trein, het kantoor, de beurs ...

J.H. Penning, Op dood spoor. Een burger in oorlogstijd, Amsterdam, 1945

BRON 21. 'GRIJS'

Bart van den Boom is schrijver van het boek Wij weten niets van hun lot. Voor dit boek heeft hij tientallen dagboeken van 'gewone Nederlanders' uit de oorlogstijd onderzocht met als onderzoeksvraag: wat wisten de Nederlanders van het lot van de Joden?

U verzet zich in uw boek tegen de term 'grijs'. Waarom?

Van der Boom: 'Het woord betekent onverschilligheid: iedereen zoekt het maar uit, als ik maar te eten heb. Dat is geen reële weergave van wat veel Nederlanders tijdens de oorlog dachten. Natuurlijk wilden zij de oorlog doorstaan en geen gevaar afroepen over hun gezinnen, maar daarnaast waren ze heel verontwaardigd over het leed dat anderen werd aangedaan. (...)

Wie de term "grijs" gebruikt, denkt dat mensen die zich grijs gedroegen ook grijs wáren. In een politiestaat is het gedrag van mensen geen goede weergave van wat ze denken. Gedrag kan grijs zijn, maar daarachter kunnen zwart-witte gedachten zitten.'

Historisch Nieuwsblad, 24 april 2012.

BRON 22. CIJFERS OVER COLLABORATIE EN VERZET

<i>Omvang Nederlandse bevolking in 1940</i>	<i>8.834.000</i>
<i>Omvang Nederlandse bevolking in 1945</i>	<i>9.220.000</i>
<i>Omvang actief verzet in 1943</i>	<i>ca. 25.000</i>
<i>Omvang actief verzet in 1945</i>	<i>ca. 45.000</i>
<i>Omvang actieve collaboratie in 1945</i>	<i>ca. 25.000 – Oostfrontstrijders</i>
	<i>ca. 100.00 – lid van de NSB</i>
<i>Aantallen naoorlogse strafdossiers van collaborateurs</i>	<i>450.000</i>
	<i>waarvan 150.000 gestraft</i>

- Winkler Prins Encyclopedie van de Tweede Wereldoorlog

- Paul Vigeveno, Ton van der Meer, *Grenzen aan de solidariteit. Een lessenserie over de Holocaust*, 102, 103
- https://nl.wikipedia.org/wiki/Bevolking_van_Nederland

HERORIËNTATIE OP DE EERSTE KEUZE

In de inleidende les heb je een standpunt gekozen bij de vraag: 'Zoek jij hulp bij je grootste vijand?' Is dat standpunt wel/niet veranderd? Leg in beide gevallen uit wat er bij jou toe heeft geleid om je standpunt *wel/niet* te wijzigen.